

The Impact of the Belt and Road Initiative on the Economic Integration of the European Union (2010-2022)

Roxana Niknami¹ , Roohollah Ghandhari²

¹ Corresponding author: Assistant Professor, Department of Regional Studies, Faculty of Law and Political Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.

Email: Niknami.roxana@ut.ac.ir

² Ph.D. Candidate, Department of Law and International Relations, Tehran University International Campus, Kish, Iran. Email: roo.gandhari@ut.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received:

8 October 2024

Revised version

received:

29 October 2024

Accepted:

3 November 2024

Available online:

5 April 2025

Keywords:

Belt and Road Initiative,
European Union,
Economic Convergence,
China,
Eastern Europe

Objective:

The European Union has faced growing competition from China in its efforts to develop the central and eastern regions of Europe. While both the EU and China pursue similar regional development policies, their objectives differ significantly. China's approach has allowed it to expand its influence in the region. Through initiatives such as the Belt and Road Initiative (BRI) and the 14+1 framework with Central and Eastern European (CEE) countries, China has significantly increased trade and investment ties with these nations. This has, in turn, weakened intra-EU cooperation and strained relations with EU candidate countries. This raises a critical question: "how has the Belt and Road Initiative impacted the EU's economic integration?" To explore this, the hypothesis is proposed that "China's "Go West" policy and the 14+1 framework have bolstered its foreign trade and investment in the CEE region, contributing to economic divergence within the EU". To test this hypothesis, Cantori and Spiegel's theory is applied, utilizing a mixed-method approach combining policy analysis and econometrics. The findings reveal that BRI infrastructure and trade projects have undermined the attractiveness of the EU's initiatives, exacerbating economic disparities among EU member states. Unequal access to investment and technology has drawn some EU members closer to China, further deepening economic divergence within the EU.

Cite this article: Niknami, Roxana; Ghandhari, Roohollah (2025). "The Impact of the Belt and Road Initiative on the Economic Integration of the European Union (2010-2022)", *Fasl' nāmeḥ-ye siyāsāt (Politics Quarterly)* 55, (1): 275-307, DOI: <https://doi.org/10.22059/JPQ.2025.383419.1008223>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

<https://doi.org/10.22059/JPQ.2025.383419.1008223>

Introduction

In 1996, China launched a long-term modernization plan aimed at promoting the economic development of its western regions, aligned with the Go West campaign and the Made in China 2025 initiative. These strategies were designed to elevate China's global standing in high-tech industries, while the Belt and Road Initiative (BRI), introduced in 2013 by President Xi Jinping, sought to establish transit corridors for goods and services across Asia, Africa, and Europe. Together with China's peaceful rise strategy, these initiatives aim to position China among the world's top powers by 2025. A critical component in implementing the BRI is the 14+1 Agreement, a framework for cooperation between China and several Central and Eastern European countries (CEEC). Originally proposed as the 16+1 in 2011, it became the 17+1 in 2018 with Greece's inclusion, and was later reduced to 14+1 following Lithuania, Latvia, and Estonia exit in 2021 and 2022, respectively. The primary objective of this Agreement is to enhance regional cooperation and facilitate significant Chinese investments in the industries and infrastructure of CEEC. Under this framework, China has committed to undertake infrastructure projects, such as upgrading and developing ports, communication networks, bridges, and railway lines. According to what was mentioned, the main goal of this research is to answer the following question: "how the Belt and Road Initiative has affected the economic integration of the European Union". In response, the research hypothesis is proposed as follows: *"In alignment with the People's Republic of China's 'Go West' campaign, the implementation of the 14+1 Agreement has led to an increase in foreign trade and a rise in the rate of Chinese foreign direct investment (FDI) in the region. This, in turn, has contributed to economic divergence within the European Union."*

Method

In this research, the hypothesis was comprehensively explored by integrating Cantori and Spiegel's theoretical framework with Policy Analysis and Econometric Modelling. The study focuses on the timeframe from 2010 to 2023, providing a robust temporal scope for analysis.

Results

According to the defined indicators, foreign trade and foreign direct investment (FDI) statistics between the European Union, China, and the Central and Eastern European Countries (CEEC) were reviewed for the period of 2010–2022 (up to 2021 for FDI). The results of these reviews and comparisons reveal that CEEC maintained the highest rate of trade with the European Union and their neighboring states, reflecting complementary economies in the region and favorable conditions for regional convergence. A notable outcome of the Belt and Road Initiative and the 14+1 Agreement is the significant increase in trade between China and CEEC. Based on the data in Table 3, and after calculating the growth rate of foreign trade between China, the European Union, and these countries, the necessary information and statistics were obtained to plot Charts 2 and 3. The statistical data from these tables and graphs can be summarized as follows:

□ **EU Foreign Trade with CEEC:** Chart 2 illustrates that the EU's imports and exports with Central and Eastern European (CEE) countries have experienced

consistent, exponential growth overall. Table 4 shows a 5.8% growth in EU imports from CEE countries and a 5.4% growth in exports to these countries. Additionally, Table 4 identifies four points of disruption in EU-CEE trade relations, which are clearly marked in Chart 2. Overall, trade between the EU and CEE countries grew by 5.6%, reflecting steady and robust economic ties.

□ **China's Foreign Trade with CEEC:** Analysis of Table 3 reveals an 8.5% increase in China's imports from CEE countries and a 9.2% increase in exports from China to these countries. Chart 3 confirms this growth trend, showing disruptions only at three points: 2012, 2015, and 2022. China's trade with CEE countries has grown at a higher rate than the EU's, achieving a 9.03% increase from 2010 to 2022, which suggests deepening economic ties. A comparison of Charts 2 and 3 highlights that while the EU's trade volume remains higher, China's rapid growth rate indicates a shift among CEE countries toward diversifying economic relations beyond the EU. A second indicator analyzed is the comparative foreign direct investment from the EU and China into CEE countries. Charts 4 and 5 indicate a rising trend in Chinese FDI since 2012, with China's investment showing a steeper upward trajectory than that of the EU, particularly in capital flows. China's FDI growth in CEE countries reached 15.3%, surpassing the EU's 13.8% growth rate. In terms of investment stocks, China exhibited a 16.6% growth compared to the EU's 6.7%, highlighting China's significant advantage in FDI. These figures suggest that China has outpaced the EU in FDI within CEE countries, maintaining a stronger and more dynamic growth trend in the region.

Conclusions

In summary, the Belt and Road Initiative (BRI) has significantly strengthened economic relations between China and most Central and Eastern European Countries (CEEC) through extensive economic plans and investments. This trend is clearly illustrated in the relevant charts, which highlight the growing alignment of CEEC economies with China's higher growth rates and the deepening economic integration between the two regions. However, since 2020, the BRI has faced challenges, including the Covid-19 pandemic, the war in Ukraine, and political disputes between China and CEEC. Despite these setbacks, the data presented in this article suggests that the BRI remains a powerful force with significant potential to further enhance economic ties between China and CEEC. Consequently, it can be argued that the BRI has, to some extent, weakened economic integration within the European Union, particularly in the realms of foreign trade and foreign direct investment.

تأثیر ابتکار کمربند و راه بر همکاری اقتصادی اتحادیه اروپا (۲۰۱۰-۲۰۲۲)

رکسانا نیکنامی^۱ ID، روح اله قندهاری^۲ ID

^۱ نویسنده مسئول، استادیار، گروه مطالعات منطقه‌ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

رایانامه: Niknami.roxana@ut.ac.ir

^۲ دانشجوی دکتری، گروه حقوق و روابط بین‌الملل، پردیس بین‌المللی دانشگاه تهران، کیش، ایران.

رایانامه: roo.gandhari@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۷/۱۷

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۰۸/۰۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۸/۱۳

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۰۱/۱۶

کلیدواژه‌ها:

ابتکار کمربند و راه، اتحادیه اروپا، همکاری اقتصادی، چین، اروپای شرقی

اتحادیه اروپا در مسیر توسعه حوزه‌های مرکزی و شرقی خود با رقابت چین روبه‌رو شده است که دارای سیاست‌هایی مشابه و اهدافی متفاوت است. چین در تعامل خود از انعطاف و آزادی عمل بیشتری نسبت به اتحادیه اروپا برخوردار است. از نتایج اجرای ابتکار کمربند و راه چین و موافقت‌نامه ۱۴+۱ با کشورهای مرکزی و شرق اروپا، افزایش محسوس حجم مبادلات تجاری میان چین و این کشورهاست که این امر تأثیر منفی بر همکاری‌های درون اتحادیه اروپا و همچنین با کشورهای متقاضی عضویت در این اتحادیه داشته است. بر این مبنای می‌توان این پرسش را طرح کرد که ابتکار کمربند و راه چگونه بر همکاری اقتصادی اتحادیه اروپا تأثیر گذاشته است؟ در پاسخ این فرضیه مطرح است که در راستای سیاست «به غرب برو» جمهوری خلق چین از طریق انعقاد موافقت‌نامه ۱۴+۱، حجم تجارت و میزان سرمایه‌گذاری خارجی چین در منطقه افزایش یافته است و بر واگرایی اقتصادی در اتحادیه اروپا دامن زده است. برای آزمون این فرضیه از نظریه کانتوری و اشیپگل بهره گرفته شده است. روش پژوهش نیز بر اساس روش ترکیبی تحلیل سیاست‌گذاری و اقتصادسنجی است. دستاوردهای مقاله حاکی از آن است که پروژه‌های زیرساختی و تجاری ابتکار کمربند و راه سبب کاهش جذابیت طرح‌ها و پاداش‌های اتحادیه اروپا شده و بر واگرایی اقتصادی دامن زده است. به عبارتی اختلاف‌های اقتصادی بین کشورهای اتحادیه اروپا در بازه زمانی ۲۰۱۰-۲۰۲۲ افزایش یافته است و نابرابری در دسترسی به سرمایه‌گذاری و منابع فناوری، این کشورها را تحت تأثیر ابتکار کمربند و راه، به همکاری اقتصادی با چین سوق داده است.

استناد: نیکنامی، رکسانا؛ قندهاری، روح‌اله (۱۴۰۴). تأثیر ابتکار کمربند و راه بر همکاری اقتصادی اتحادیه اروپا (۲۰۱۰-۲۰۲۲).

فصلنامه سیاست، ۵۵ (۱)، ۳۰۷-۲۷۵.

<http://doi.org/10.22059/JPQ.2025.383419.1008223>

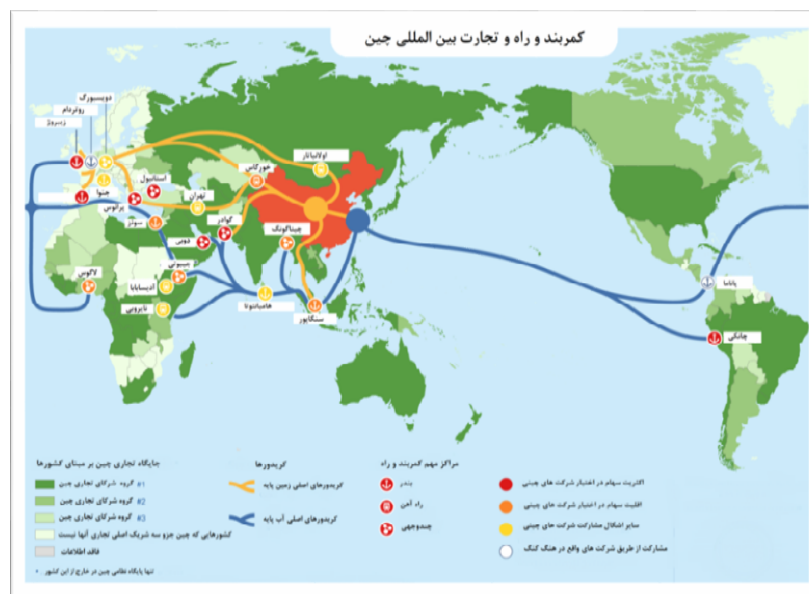

© نویسندگان.

ناشر: انتشارات دانشگاه تهران.

۱. مقدمه

چین در ۱۹۹۶، طرح نوسازی بلندمدتی را برای توسعه اقتصادی مناطق غربی خود آغاز کرد. این طرح بر مبنای تسهیل جریان سرمایه‌گذاری و انتقال نیروی کار ماهر از سواحل شرقی به مناطق کمتر توسعه‌یافته غربی پایه‌ریزی شد. همراستا با کارزار به غرب برو^۱، برنامه ساخت چین ۲۰۲۵^۲، در جهت ارتقای موقعیت جهانی چین در تولید صنایع با فناوری بالا و ابتکار کمربند و راه^۳، با هدف ایجاد کریدورهای ترانزیت کالا و خدمات در آسیا، آفریقا و اروپا، نیز از دیگر برنامه‌های توسعه‌ای چین هستند که با درخواست شی جین پینگ^۴، از سال ۲۰۱۳ شروع شده است و همراه با راهبرد ظهور مسالمت‌آمیز چین^۵، در نظر دارند تا چین را به یکی از قدرتهای برتر دنیا در سال ۲۰۲۵ تبدیل کنند.

شکل ۱. نقشه ابتکار کمربند و راه (منبع: نقشه جدید ابتکار کمربند و راه، ۲۰۲۱)

همان‌طور که در شکل ۱ نیز مشهود است، ابتکار کمربند و راه شامل دو مسیر زمینی و دریایی است. کمربند زمینی این ابتکار از یک طرف با گذر از آسیای مرکزی و روسیه به مرزهای شمالی

1. Go West Campaign
2. Made in China 2025
3. Belt and Road Initiative
4. Xi Jinping
5. hina's Peaceful Rise

اروپا و از طرف دیگر با گذر از ایران و ترکیه به مرزهای شرقی اروپا می‌رسد. مسیر دریایی آن به نام راه ابریشم دریایی قرن بیست و یکم^۱ نیز با عبور از دریای جنوبی چین، اقیانوس هند، کنیا در آفریقا و سپس گذر از کانال سوئز به بندر پیرئوس^۲ یونان منتهی می‌شود. خط سریع‌السیر ریلی مابین بندر پیرئوس، بلغراد و بوداپست، جابه‌جایی کالاها را تا قلب قاره اروپا ممکن می‌سازد.

به‌عنوان اولین و مهم‌ترین کارکرد ابتکار کمر بند و راه، تسهیل مبادلات اقتصادی میان کشورهای عضو، می‌تواند سبب رشد و توسعه اقتصادی کشورهای مختلف، افزایش حجم تجارت جهانی و همچنین ایجاد وابستگی متقابل میان بلوک‌های اقتصادی هم‌جوار شود. یکی از بدیهی‌ترین کارکردهای این ابتکار، ایجاد و توسعه شبکه‌های حمل‌ونقل منطقه‌ای است که تحقق آنها منوط به عقد قراردادهای دوجانبه و یا چندجانبه است.

یکی از ابزارهای بسیار مهم اجرای این ابتکار، موافقت‌نامه ۱۴+۱ میان چین و برخی کشورهای مرکزی و شرق قاره اروپاست. این موافقت‌نامه تحت عنوان ۱۶+۱ در سال ۲۰۱۱ مطرح شد که با ورود یونان در سال ۲۰۱۸ به ۱۷+۱ و با خروج لیتوانی، لتونی و استونی در سال‌های ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲ به ۱۴+۱ تغییر نام داد (Cherhat, 2021). یکی از اهداف این توافق، توسعه همکاری‌های منطقه‌ای و سرمایه‌گذاری‌های کلان چین در صنایع و زیرساخت‌های کشورهای اروپای مرکزی و شرقی است. بر مبنای اسناد همکاری میان چین و اعضای ۱۴+۱، چین متعهد به اجرای طرح‌های زیرساختی نظیر تجهیز و نوسازی بنادر، توسعه راه‌های ارتباطی، پل‌ها و خطوط ریلی شده است.

ابتکار کمر بند و راه به لحاظ وسعت و عظمت، به‌عنوان نمونه‌ای بی‌نظیر در تاریخ شناخته شده و از زمان راه‌اندازی آن در سال ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۹، قریب ۱۳۶ کشور و ۳۰ سازمان بین‌المللی، اسناد همکاری آن را امضا کرده و بیش از ۹۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی چین را دریافت کرده‌اند. شایان ذکر است که حجم تجارت خارجی کشورها و سازمان‌های مذکور با چین به بیش از ۶ تریلیون دلار رسیده است (Olinga-Shannon *et al.*, 2019). این ابتکار حدود ۶۰ درصد از جمعیت جهان را شامل می‌شود و در مجموع حدود یک‌سوم از تولید ناخالص داخلی جهان، ۴۰ درصد از کل تجارت جهانی و ۷۵ درصد از ذخایر انرژی جهان را در خود جای می‌دهد (Shafiei, 2022).

با توجه به آنچه ذکر شد، به‌نظر می‌رسد که روندی ایجاد و در حال تکامل است که می‌تواند سبب ایجاد رویدادهای اقتصادی و سیاسی متعددی در کشورهای مختلف و از جمله در اتحادیه اروپا شود. یکی از تأثیرات عمده ابتکار عمل مذکور که تاکنون نیز برخی از نشانه‌های آن بروز و

1. 21st Century Maritime Silk Road

2. Piraeus port

ظهور یابد، تضعیف همگرایی اقتصادی اتحادیه اروپا و گسترش اختلاف نظرهای کشورهای شرق و غرب اروپا پیرامون ابتکار عمل موصوف است. از این رو هدف اصلی پژوهش حاضر، پاسخ به این پرسش است که ابتکار کمربند و راه چگونه بر همگرایی اقتصادی اتحادیه اروپا تأثیر گذاشته است؟ در پاسخ این فرضیه مطرح است که در راستای سیاست «به غرب برو» جمهوری خلق چین، از طریق انعقاد موافقت‌نامه ۱۴+۱، حجم تجارت خارجی و میزان سرمایه‌گذاری خارجی چین در منطقه افزایش یافته و بر واگرایی اقتصادی در اتحادیه اروپا دامن زده است. برای صحت‌سنجی فرضیه، ابتدا باید به بررسی مفهوم همگرایی مدنظر پژوهشگران و شاخص‌های همگرایی در اتحادیه اروپا پرداخت و سپس تأثیر ابتکار کمربند و راه را بر این عناصر بررسی کرد. نکته مهم در خصوص مفهوم همگرایی مدنظر در این پژوهش این است که تمرکز بر تعریفی موسع از همگرایی در اتحادیه اروپا قرار دارد که دربرگیرنده کنش‌ها و واکنش‌های میان این اتحادیه در چارچوب نهادی آن با اعضای عضو از مرکز و شرق اروپا و همچنین با کشورهای متقاضی عضویت در این اتحادیه از حوزه بالکان غربی است. بنابراین اگرچه از سال ۲۰۲۰ به بعد و تحت تأثیر عوامل مختلفی نظیر پاندمی کووید-۱۹، اختلافات سیاسی چین با کشورهای منطقه و جنگ اکرین، ابتکار کمربند و راه و موافقت‌نامه ۱۷+۱ دچار واگرایی شده و کشورهای لیتوانی، لتونی و استونی از آن خارج شدند، ولیکن همچنان این کشورها به‌عنوان اعضای اتحادیه اروپا در این مقاله مورد استناد قرار گرفته و در رویکردی سازگار با اهداف پژوهشی مدنظر، حجم روابط اقتصادی آنها با چین به‌عنوان یکی از ابزارهای مورد نیاز در صحت‌سنجی فرضیه در این مقاله به کار گرفته خواهد شد.

۲. روش پژوهش

این پژوهش با استفاده از ترکیب دو روش تحلیل سیاست‌گذاری و اقتصادسنجی و استفاده از منابع اسنادی ماهیتی کاربردی دارد. تحلیل سیاست‌گذاری به بررسی و ارزیابی سیاست‌های دولت‌ها و نهادهای مختلف می‌پردازد تا تأثیر آنها بر مسائل اجتماعی، اقتصادی و سیاسی بررسی شود. هدف اصلی این تحلیل بررسی سیاست نهادها و تعاملات سیاست‌گذاری است (Dunn, 2004: 33). این روش به ما کمک می‌کند به‌خوبی به درک درستی از سیاست‌های اتحادیه اروپا در مواجهه با سیاست‌های چین، تأثیر چین بر همگرایی اقتصادی و تعاملات سیاست‌گذاری بین چین و کشورهای عضو اتحادیه اروپا که بر توزیع منافع اقتصادی تأثیر دارد، دست یابیم. در همین زمینه ابتدا باید به شناسایی سیاست‌های کلیدی مرتبط با ابتکار کمربند و راه از یک سو و همگرایی اقتصادی اروپا از سوی دیگر پرداخت و سپس با استفاده از روش اقتصادسنجی رابطه

دو متغیر را سنجید. بر همین اساس با استفاده از یک مدل رگرسیون به بررسی تأثیر ابتکار کمربند و راه بر همگرایی اقتصادی در کشورهای هدف اروپایی می‌پردازیم.

۳. چارچوب نظری

کانتوری و اشپیگل بر این باورند که سیاست بین‌الملل را می‌توان بر مبنای سه عرصه توصیف کرد: جهان، منطقه و دولت-ملت؛ که از منظری دیگر به‌عنوان نظام‌های سیاسی مسلط، تابع و داخلی نیز نشان داده می‌شوند. آنان با انتخاب محیط میانی یا منطقه‌ای و یا تابع، نظریه سیاسی خویش را در این حوزه بنا کرده و این نظام را چنین تعریف می‌کنند: گروهی از کشورهای همسایه و همکار که دارای پیوندهای فرهنگی، زبانی، قومی، اجتماعی و تاریخیاند و با تقویت میزان هویت مشترک آنها بر مبنای عواملی سیستمی نظیر مداخله قدرت‌های خارجی، درجه همگرایی میان این کشورها افزایش می‌یابد (Grabowski, 2019).

نظریه کانتوری و اشپیگل، همگرایی منطقه‌ای را ماحصل روابط و تعاملات کشورهای همجوار بر اساس ویژگی‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، نژادی و زبانی میان آنها می‌داند (Akhavan Kazemi, 2008). بر مبنای این نظریه، نظام تابع را نیز می‌توان به سه بخش مجزا تقسیم کرد: بخش اصلی یا هسته، بخش پیرامونی و بخش نفوذی یا مخرب. بخش اصلی یک منطقه معین شامل یک پیشینه یا فعالیت اجتماعی، سیاسی، اقتصادی یا سازمانی مشترک میان گروهی از دولت‌ها است که کانون اصلی سیاست بین‌المللی را در آن منطقه شکل می‌دهند. بخش پیرامونی شامل تمامی کشورهایی است که به‌واسطه تفاوت‌های اقتصادی، سازمانی، اجتماعی یا سیاسی، تا حدودی از بخش اصلی جدا شده‌اند (Cantori & Spiegel, 1969).

درحالی‌که بخش اصلی تمایل به همگن‌سازی فرهنگی، سیاسی و اجتماعی دارد، بخش پیرامونی به‌طور مشخص ناهمگن است و به‌طور معمول تعامل زیادی میان اعضای بخش پیرامونی وجود ندارد. از این رو بخش پیرامونی در مقایسه با بخش اصلی، دارای درجه کمتری از انسجام است. کشورها نیز در سطوح متفاوتی از قدرت قرار دارد و این از جمله عوامل واگرایی آنان به‌شمار می‌رود (Cantori & Spiegel, 1970). نظام نفوذی، مخرب و یا مداخله‌گر نیز به دولت‌های خارج از این مناطق گفته می‌شود که با تأثیر بر روابط داخلی یک نظام تابع، الگوهای رفتاری متفاوتی را رقم می‌زنند. قدرت‌های نفوذی به هفت صورت می‌توانند سبب تغییر الگوهای رفتاری میان کشورهای عضو یک نظام تابع شوند: ترتیبات چندجانبه، ترتیبات دوجانبه، سرمایه‌گذاری تجاری و اقتصادی، مداخله نظامی، مداخلات سیاسی و براندازی، استفاده قدرت نهادی سازمان ملل متحد و تبلیغات (Alishahi et al., 2019). از نظر کانتوری و اشپیگل، هر نظام تابع، دارای چهار الگوی متغیر سیستمی به شرح زیر است:

- ماهیت و سطح انسجام: اصطلاح انسجام در اینجا برای نشان دادن مشابهت یا مکمل بودن ویژگی‌های نهادهای سیاسی موردنظر و میزان تعامل بین این واحدها به کار می‌رود. به طور کلی در یک منطقه، چهار نوع انسجام وجود دارد: سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و سازمانی که از بین آنها انسجام اقتصادی به این معناست که اقتصادهای کشورهای منطقه چگونه یکدیگر را تکمیل کرده و چگونه توزیع منابع اقتصادی و الگوهای تجاری بین کشورها، به تقویت این انسجام اقتصادی کمک می‌کند (Soleimanpour & Soleimani Dorchagh, 2016)
- ماهیت ارتباطها: ماهیت ارتباطها به افزایش همگرایی بین کشورهای یک منطقه به واسطه افزایش تعاملات بین اشخاص ذی‌نفوذ، شبکه‌های حمل‌ونقلی و ارتباطهای رسانه‌ای موجود در آن منطقه می‌پردازد (Cantori & Spiegel, 1970)
- سطح قدرت: نسبت قدرت یک دولت معین در رابطه با سایر دولت‌های بخش اصلی، سطح قدرت یک کشور را معین می‌نماید که دارای سه جنبه نظامی، مادی و انگیزشی است (Cantori & Spiegel, 1969). کانتوری و اشپیگل (۱۹۷۰) به لحاظ سطح قدرت، هفت نوع اصلی دولت-ملت را شناسایی کردند: قدرت‌های برتر، قدرت‌های فرعی، قدرت‌های میانی، قدرت‌های کوچک، دولت‌های منطقه‌ای، دولت‌های ذره و مستعمرات؛
- ساختار روابط: ساختار روابط به طور کلی به خصوصیات و تعاملات بین دولت‌های یک منطقه اشاره دارد و شامل گستره روابط و ابزارهای به کاربرده شده در این روابط در نظام موردنظر می‌شود (Cantori & Spiegel, 1969).
- این چهار الگوی متغیر سیستمی، عواملی را در برمی‌گیرند که در ارتباط با جغرافیا، مرزهای تک‌تک نظام‌های تابع، نوع روابط و الگوهای همکاری و یا تضاد میان آنها را تعیین می‌کنند (Cantori & Spiegel, 1960 & 1970). کانتوری و اشپیگل (۱۹۷۰) با توجه به عوامل اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، سازمانی و جغرافیایی موجود در زمان خود، ۱۵ نظام تابع در سراسر دنیا را شناسایی کرده و قاره اروپا را به بخش‌های تابع با تقسیم‌بندی سه‌گانه کشورهای مرکز، پیرامونی و نفوذی دسته‌بندی می‌کنند. در جدول ۱ این دسته‌بندی روزآمد شده است.

جدول ۱. کشورهای بخش اصلی و فرعی مشارکت‌کننده در طرح کمربند و راه و قدرت‌های نفوذی

(منبع: نگارندگان)

سیستم تابع اقتصادی	حوزه اصلی	حوزه پیرامونی	قدرت‌های نفوذی
اروپای غربی	-	-	-
اروپای مرکزی و شرقی	لهستان، چک، اسلواکی، کرواسی، مجارستان، یونان، اسلونی، استونی، لتونی و لیتوانی	رومانی، بلغارستان، صربستان، آلبانی، بوسنی و هرزگوین، مقدونیه شمالی و مونتنگرو	چین

از نکات حائز اهمیت جدول ۱ این است که بر مبنای اطلاعات و آمار موجود، تمامی این کشورها یا عضو اتحادیه اروپا بوده یا متقاضی پیوستن به آن هستند و از منظر رشد و توسعه اقتصادی، می‌توان بیشتر آنها را در زیرگروه توسعه‌ای جنوب اروپا قرار داد. یکی از ویژگی‌های بارز این کشورها، عدم رشد اقتصادی متوازن به نسبت کشورهای واقع در زیرگروه توسعه‌ای شمال اروپا است که سبب می‌شود بروز بحران‌های اقتصادی، نوسانات اقتصادی بسیار بیشتری را برای این دسته از کشورها رقم بزند. از سوی دیگر سیاست‌های اقتصادی اتحادیه اروپا برای مدیریت بحران‌های حوزه یورو نظیر ریاضت اقتصادی، معضلات جانبی دیگری را برای کشورهای جنوب ایجاد می‌کند. به‌گونه‌ای که کشورهای جنوب خود را به‌نوعی قربانی سیاست‌های توسعه‌محور کشورهای شمال می‌دانند و معتقدند این سیاست‌ها بیشتر از آنکه سبب توسعه آنها شود، در نهایت به نفع همسایگان شمالی ایشان تمام می‌شود.

یکی از نکات مهم این نظریه این است که جهت‌گیری‌های دیپلماتیک مناطق پیرامونی به‌طور معمول خارج از منطقه بوده و کشورهای پیرامونی اغلب به‌دنبال همسویی‌های دیپلماتیک با قدرت‌های خارج از نظام تابع هستند (Cantori & Spiegel, 1970). با تغییر سطح تحلیل منطقه‌ای و البته اندکی اغماض، می‌توان کشورهای حوزه اصلی اروپای شرقی را نیز به‌نوعی حوزه پیرامونی اتحادیه اروپا در نظر گرفت. از این‌رو شاید بتوان تمایل برخی از کشورهای مرکزی و شرق اروپا به توسعه مناسبات خود با چین را در این چارچوب نیز تجزیه و تحلیل کرد.

به‌طور کلی، به‌نظر می‌رسد که به‌علت وجود تفاوت‌های ساختاری در اقتصادهای این کشورها با سایر اعضای پیشرفته‌تر اتحادیه اروپا، در عمل فرایند همگرایی اقتصادی از مسیر اجرای سیاست‌های واحد در این اتحادیه به‌طور کامل به اجرا درنخواهد آمد و تحت تأثیر عوامل مختلفی نظیر بحران اقتصادی سال ۲۰۰۸، گاهی می‌بایست شاهد بروز اختلافاتی در میان این کشورها و سایر اعضای این اتحادیه باشیم. برای بررسی تأثیر چین ابتدا به واکاوی همگرایی اقتصادی در اتحادیه اروپا به‌عنوان یک تابع منطقه‌ای پرداخته خواهد شد.

۳. یافته‌ها

۳.۱. تحلیل متغیر سیستمی در همگرایی اقتصادی تابع اتحادیه اروپا

اولین متغیر در تابع همگرایی منطقه‌ای، سطح انسجام اقتصادی است. تلاش برای رسیدن به توسعه ویژگی غالب اکثر کشورهای مرکز و شرق اروپاست. با این حال، نرخ رشد متوسط بهره‌وری کشورهای این منطقه تحت تأثیر بحران‌هایی نظیر بحران مالی سال ۲۰۰۸، پاندمی کووید-۱۹ و جنگ اوکراین ۲۰۲۲ تا حد زیادی متوقف شده است و تداوم روند همگرایی آنها صرفاً بر مبنای عوامل انباشتی پیشین صورت می‌پذیرد (Konya, 2023). کشورهای مورد بررسی

این مقاله را می‌توان به کشورهای حوزه بالکان (آلبانی، صربستان، بوسنی و هرزگوین، مقدونیه شمالی، مونته‌نگرو، بلغارستان، یونان، رومانی، اسلوونی و کرواسی)، کشورهای مرکزی اروپا (لهستان، جمهوری چک، اسلواکی و مجارستان) و در نهایت کشورهای حوزه بالتیک (استونی، لتونی و لیتوانی) دسته‌بندی کرد.

بر مبنای آمارهای موجود، کشورهای مرکزی اروپا دارای اقتصادهای پیشرفته‌ترند و کشورهای حوزه بالتیک در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند. کشورهای حوزه بالکان به‌طور سنتی از نظام‌های اقتصادی و سیاسی نه‌چندان کارآمدی برخوردار بوده و در حوزه‌های فنی و فناوری نیز اختلاف محسوسی با سایر کشورهای مورد بررسی دارند. در بین کشورهای حوزه بالکان، کرواسی، بلغارستان، اسلوونی، یونان و رومانی عضو اتحادیه اروپا هستند و از وضعیت اقتصادی بهتری نسبت به سایرین برخوردارند. کشورهای آلبانی، بوسنی و هرزگوین، مقدونیه شمالی، مونته‌نگرو و صربستان در وضعیت نامزدی عضویت در اتحادیه قرار دارند.

متغیر بعدی ماهیت ارتباط‌های اقتصادی است. برای بررسی ماهیت ارتباط‌های اقتصادی کشورهای منطقه، لازم است ابتدا ویژگی‌های اقتصادی و سپس میزان مبادلات تجاری و شرکای تجاری بررسی شود. به‌منظور درک بهتر وضعیت اقتصادی کشورهای مرکزی و شرق اروپا، از داده‌های جدول ۲ استفاده می‌شود.

جدول ۲. ویژگی‌های اقتصادی کشورهای اروپایی در سال ۲۰۲۳

(منبع: نگارندگان با استفاده از آمارهای موجود در یورواستات، ۲۰۲۳ و صندوق بین‌المللی پول، ۲۰۲۲) * آمار سال

۲۰۲۲

کشور	جمعیت	نرخ تورم	نرخ رشد	نرخ بیکاری	تولید ناخالص داخلی (دلار)
لهستان	۳۶۷۵۳۷۳۶	۱۰/۹	-۰/۲	۲/۸	۲۲۰۰۰
چک	۱۰۸۲۷۵۲۹	۱۴/۸	-۰/۴	۲/۶	۳۰۶۰۰
اسلواکی	۵۴۲۸۷۹۲	۱۱	۱/۱	۵/۸	۳۴۳۴۰
مجارستان	۹۵۹۹۷۴۴	۱۷	-۰/۹	۴/۱	۲۲۱۵۰
کرواسی	۳۸۵۸۹۴۰	۸/۴	۲/۸	۶/۱	۲۱۳۵۰
صربستان	۶۷۱۹۱۵۱*	۱۲/۴	۲/۵	۹/۵	۱۱۳۳۰
رومانی	۱۹۰۵۴۴۸	۵/۳	۲/۱	۶/۵	۱۸۱۸۰
بلغارستان	۶۴۴۷۷۱۰	۸/۶	۱/۸	۴/۳	۱۵۸۵۰
یونان	۱۰۴۱۳۹۸۲	۴/۲	۲	۱۱/۱	۲۲۸۱۰
آلبانی	۳۷۷۷۶۸۹*	۴/۸	۳/۳	۱۱	۷۹۶۰
بوسنی و هرزگوین	۳۴۶۱۴۳۶	۶/۱	۱/۸	۱۳/۳	۷۸۶۰
مقدونیه شمالی	۱۸۳۳۵۳۴*	۹/۴	۱	۱۴/۳	۷۱۶۰
مونته‌نگرو	۶۱۷۱۸۹*	۸/۶	۶	۱۳/۶	۱۱۷۰۰
لتونی	۱۸۸۳۰۰۸	۹/۱	-۰/۳	۶/۵	۳۳۱۵۰
لیتوانی	۲۸۵۷۳۷۹	۸/۷	-۰/۳	۶/۹	۲۷۰۳۰
استونی	۱۳۶۵۸۸۴	۹/۱	-۳	۶/۴	۲۹۸۴۰
اسلوونی	۲۱۱۶۹۷۲	۷/۲	۱/۶	۳/۷	۳۲۳۳۰
اتحادیه اروپا	۴۴۸۷۵۳۸۲۳	۶/۴	-۰/۶	۶/۱	۴۲۴۴۰

بر مبنای داده‌های جدول ۲ و همچنین ارقام مندرج در جدول ۳، کشورهای مرکزی و شرق اروپا بیشترین حجم تجارت خود را با اتحادیه اروپا و کشورهای مجاور خود داشته‌اند که این امر نشان از وجود اقتصادهای مکمل در منطقه و شرایط مساعد برای همگرایی منطقه‌ای دارد (World Trade Organization, 2024).

سومین عامل، سطح قدرت اقتصادی است. بر مبنای آمارهای ذکر شده در بخش ماهیت ارتباطات اقتصادی، اختلاف فاحشی میان سطوح قدرت اقتصادی کشورهای حوزه‌های اصلی و پیرامونی در قاره اروپا مشاهده می‌شود. اگر میانگین تولید ناخالص داخلی اتحادیه اروپا در سال ۲۰۲۳ مندرج در جدول ۲ به‌عنوان شاخص در نظر گرفته شود، تمامی کشورهای عضو موافقت‌نامه ۱۴+۱ با اختلاف فاحشی در زیر این خط میانگین قرار می‌گیرند که این امر حاکی از

تفاوتی محسوس در خصوص سطح قدرت اقتصادی میان کشورهای واقع در زیرگروه‌های اقتصادی جنوب و شمال در قاره اروپاست.

از طرف دیگر و در میان کشورهای حوزه بالکان غربی و سایر کشورهای عضو موافقت‌نامه مذکور نیز اختلاف سطوح قدرت زیادی وجود دارد. برای مثال و همان‌طور که در جدول ۲ نیز مشهود است، کشوری نظیر مقدونیه شمالی با تولید ناخالص داخلی ۷۱۶۰ دلار در برابر کشوری نظیر اسلوونی با تولید ناخالص داخلی ۳۲۲۳۰ دلار قرار می‌گیرد. این موضوع می‌تواند همگرایی اقتصادی و منطقه‌ای میان این کشورها را نیز کاهش دهد. به‌طور خلاصه و به لحاظ اقتصادی می‌توان کشورهای لهستان، چک، رومانی، اسلواکی، اسلوونی، لتونی، لیتوانی، استونی، کرواسی، مجارستان و یونان را به‌عنوان قدرت‌های میانی، کشورهای صربستان و بلغارستان را به‌عنوان قدرت‌های کوچک و کشورهای بوسنی و هرزگوین، آلبانی، مقدونیه شمالی و مونته‌نگرو را به‌عنوان دولت‌های منطقه‌ای به‌شمار آورد.

آخرین عامل تابع، ساختار روابط اقتصادی است. برخی کشورهای مرکزی و شرق اروپا بازماندگان فروپاشی یوگسلاوی هستند. بنابراین، بر مبنای ویژگی‌های اقتصادی، فرهنگی، نژادی و زبانی مشترک میان آنها و همچنین مجاورت جغرافیایی، می‌توان انتظار همبستگی و ارتباط‌های اقتصادی بیشتری را از آنها داشت. به‌طور مشابه، می‌توان برای کشورهای حوزه بالتیک (استونی، لتونی و لیتوانی)، نیز عواملی چون مجاورت جغرافیایی، نژاد و فرهنگ تا حدودی مشترک و گرایش‌های اقتصادی متمایل به روسیه را از جمله عوامل یکپارچه‌کننده اقتصادی برشمرد. در خصوص کشورهای مرکزی اروپا، تشکیل گروه اقتصادی ویشه‌گرا^۱ با عضویت کشورهایی چون جمهوری چک، مجارستان، لهستان و اسلواکی را می‌توان به‌واسطه مجاورت جغرافیایی و شباهت‌های فرهنگی به‌عنوان عوامل وحدت‌بخش و تقویت‌کننده ارتباط‌های اقتصادی بررسی و تحلیل کرد.

از سوی دیگر ساختار روابط می‌تواند متأثر از نیاز به قدرت برای مناطقی که دارای سطوح متفاوتی از قدرت هستند، رخ دهد و یا به‌واسطه نیاز به انسجام صورت پذیرد که این مورد مختص مناطقی با سطوح مشابهی از قدرت است. در این حالت، قدرت مخرب یا نفوذی می‌تواند با تغییر سطح قدرت در مناطقی با سطوح متفاوتی از قدرت، سبب تغییر روند همگرایی در میان کشورهای نظام تابع شود. در قاره اروپا با دو حوزه غربی با سطح بالایی از قدرت اقتصادی و حوزه شرقی با سطح پایین‌تری از قدرت اقتصادی مواجهیم که بر مبنای نظریه کانتوری و اَشپیگل، این دو حوزه بیشتر تمایل به واگرایی دارند تا همگرایی، زیرا حوزه غربی به‌دنبال انسجام

است که سبب تقویت همگرایی و همکاری می‌شود، ولیکن حوزه شرقی در پی افزایش قدرت است که سبب تضعیف همکاری و همگرایی می‌شود.

۲.۳. قدرت نفوذی چین در تابع منطقه‌ای اتحادیه اروپا

با توجه به سیاست‌های اقتصادی چین در استفاده از ترتیبات دو و چندجانبه در توسعه روابط خود با کشورهای مرکز و شرق اروپا و همچنین انجام سرمایه‌گذاری‌های کلان تجاری و اقتصادی در کشورهای این حوزه که می‌تواند تأثیر مستقیمی بر مؤلفه‌های چهارگانه پیشین نیز داشته باشد، می‌توان چین را به‌عنوان قدرت نفوذی یا مخرب در این نظام تابع شناسایی کرد قدرت نفوذی چین برای تغییر الگوهای رفتاری موجود در میان اعضای اتحادیه اروپا و کشورهای متقاضی عضویت در این اتحادیه از ابزاری به نام موافقت‌نامه ۱۴+۱ بهره می‌برد. این موافقت‌نامه یکی از بازوان اجرایی بسیار مهم ابتکار کمربند و راه به‌شمار می‌رود و نقشی مهمی در هماهنگ‌سازی سیاست‌های مشترک چین و کشورهای مرکزی و شرق اروپا بر عهده دارد. برای بررسی اثرهای ابتکار کمربند و راه بر همگرایی اقتصادی اتحادیه اروپا، از دو شاخص حجم تجارت خارجی و میزان سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی استفاده می‌شود.

۳.۲.۱. شاخص ۱، حجم مبادلات تجاری چین و اتحادیه اروپا با کشورهای مرکزی و شرق

اروپا

چین در سالیان اخیر و به‌واسطه رشد اقتصادی بالا، سطح مبادلات تجاری و سرمایه‌گذاری‌های خارجی خود با کشورهای مختلف را افزایش داده است. پس از آغاز به کار موافقت‌نامه همکاری میان چین و کشورهای مرکزی و شرق اروپا موسوم به ۱۴+۱ در آوریل ۲۰۱۲ و آغاز رسمی ابتکار کمربند و راه در سال ۲۰۱۳، شرایط و مقدمات لازم برای توسعه مناسبات اقتصادی میان چین و کشورهای منطقه مهیا شد. یکی از نتایج اجرای این ابتکار و موافقت‌نامه ۱۴+۱، افزایش محسوس حجم مبادلات تجاری میان چین و کشورهای حوزه‌های مرکزی و شرق اروپاست. بر اساس آمارهای وزارت بازرگانی چین، از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۶، حجم واردات و صادرات بین چین و ۱۶ کشور مرکزی و شرق اروپا از ۴۳/۹ میلیارد دلار به ۵۸/۷ میلیارد دلار در سال افزایش یافته است. لهستان، جمهوری چک، مجارستان و اسلواکی چهار شریک تجاری برتر چین در میان ۱۶ کشور بوده و برای این چهار کشور نیز چین بزرگ‌ترین شریک تجاری آنها در آسیاست (Ping & Zoukui, 2018). به‌منظور بررسی میزان تغییرات در حجم کلی صادرات و واردات کشورهای این منطقه با چین و اتحادیه اروپا، اطلاعات تجاری لازم از منابع مختلف و در بازه زمانی ۲۰۱۰ تا

۲۰۲۳ جمع‌آوری و در جدول ۳ دسته‌بندی شده‌اند. به‌علت حجم بالای داده‌های این جدول، در این بخش صرفاً اطلاعات بازه‌های زمانی ابتدایی و انتهایی هر شاخص ذکر شده است.

جدول ۳. حجم تجارت کشورهای مرکزی و شرق اروپا با اتحادیه اروپا و چین (میلیارد دلار)

	کشورهای مرکزی و شرقی با چین				کشورهای مرکزی و شرقی با اتحادیه اروپا			
	۲۰۲۲		۲۰۱۰		۲۰۲۲		۲۰۱۰	
	صادرات	واردات	صادرات	واردات	صادرات	واردات	صادرات	واردات
لهستان	۱/۳۸	۵	۹/۴	۱/۶۹	۳۰	۲۶۰	۱۱۸	۱۱۵
مجارستان	۱۸/۲	۵/۴	۷/۱	۷/۱	۱۰۷	۱۰۸	۲/۵۴	۶۵/۷
چک	۱۳	۰/۸۳	۳/۹	۰/۳۹	۱۴۵	۱۹۰	۸۴/۴	۱۰۱
صربستان	۷/۴	۳/۱	۳	۰/۷۶	۳۲/۳	۲۵/۹	۱۰/۷	۶/۱
رومانی	۱۰/۴	۵	۶/۵	۲/۲	۸۶/۶	۶۸/۶	۴۱/۱	۳۴
کرواسی	۶/۹	۰/۵۹	۱/۴	۰/۱۸	۳۰/۵	۱۷/۷	۱۳/۱	۷/۵۵
لتونی	۲/۳	۰/۱۶	۱/۳۴	۰/۰۵۱	۲۰/۷	۱۵/۲	۸	۶/۱۱
لیتوانی	۱/۸	۰/۰۹۱	۰/۹۸	۰/۰۴۲	۳۱/۷	۲۸/۳	۱۲/۱	۱۱/۶
اسلونی	۱	۰/۳۸	۰/۷۹	۰/۰۳۹	۱۹	۲۰	۹	۷/۳۲
آلبانی	۰/۹۵	۰/۳	۰/۶۷۷	۰/۱۸۲	۴/۲۳	۳/۷۱	۳/۱۳	۱/۳۲
مونته‌نگرو	۴/۴	۷/۷	۱/۹۶	۰/۷۹	۳/۷۱	۰/۸۳	۱	۰/۵۹
مقدونیه	۲/۲	۱/۴	۰/۳۴۵	۰/۰۵۵	۱۰/۴	۸/۸۴	۳/۱۶	۲/۳۷
یونان	۰/۷	۰/۱۹	۰/۱۹۹	۰/۱۴۸	۴۰/۴	۲۹/۲	۳۲/۲	۱۴/۱
بوسنی	۰/۲۲	۰/۰۴۷	۰/۰۷۱۱	۰/۰۰۳	۱۲/۱	۹/۴۷	۵/۶۷	۳/۶۲
اسلواکی	۰/۲۴	۰/۱۸	۰/۰۵۳	۰/۰۹۲	۸۱/۱	۸۶/۶	۴۴/۲	۵۲/۵
اسلوونی	۰/۱۹	۰/۱۲	۰/۰۲۷۶	۰/۰۱۷۶	۳۵/۱	۳۵/۱	۲۰	۱۸/۹
بلغارستان	۲/۹	۱/۲۷	۰/۶۶	۰/۳۲	۳۱/۲	۳۳/۶	۱۴/۵	۱۲/۹
مبلغ کل	۱۱۱	۳۲	۳۸	۱۰	۹۲۲	۹۴۱	۴۷۶	۴۶۱

(منبع: نگارندگان، با استفاده از داده‌های بانک جهانی، ۲۰۲۴ و رصدخانه پیچیدگی‌های اقتصادی، ۲۰۲۴)

برای درک بهتر میزان تغییرات تجارت خارجی میان اتحادیه اروپا و کشورهای مدنظر این مقاله، ضمن تفسیر ارقام مذکور، از مفهومی به نام نرخ رشد بازار استفاده می‌شود. نرخ رشد بازار به این معناست که حجم مبادلات یک بازار در یک دوره زمانی مشخص چه تغییری کرده است. این امر می‌تواند امکان پیش‌بینی روندهای پیش رو را محقق کند. برای محاسبه نرخ رشد حجم تجارت اتحادیه اروپا با کشورهای مذکور در بازه زمانی مدنظر این مقاله یعنی ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۳، می‌توان از فرمول زیر بهره برد:

$$GR = [(A-B)/C] * 100 \quad \text{رابطه ۱}$$

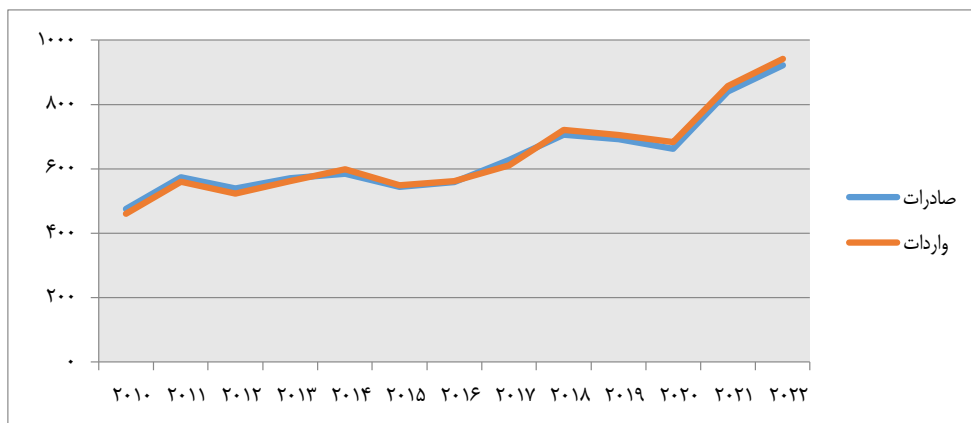
A، حجم تجارت در دوره فعلی، B، حجم تجارت در پایان دوره قبلی و C حجم تجارت در کل بازه زمانی و GR نرخ رشد در بازه زمانی موردنظر است (Reibod, 2023). در جدول ۳ سال ۲۰۱۰ به عنوان سال پایه در نظر گرفته شده و نرخ رشد سال‌های بعدی بر مبنای آن محاسبه می‌شود.

جدول ۴. حجم کل و درصد رشد تجارت خارجی اتحادیه اروپا و کشورهای مرکزی و شرق اروپا ۲۰۱۰-۲۰۲۲ (منبع: نگارندگان)

نرخ رشد دوره ای (%)	واردات (میلیارد دلار)	صادرات (میلیارد دلار)	
-	۴۶۰/۷	۴۷۵/۵	۲۰۱۰
۱/۲	۵۶۰/۶	۵۷۴/۷	۲۰۱۱
-۰/۴۴	۵۲۳/۱	۵۳۸/۶	۲۰۱۲
۰/۴۲	۵۶۱/۹	۵۷۰/۵	۲۰۱۳
۰/۳۱	۵۹۸/۶	۵۸۴/۷	۲۰۱۴
-۰/۵۴	۵۴۹/۵	۵۴۴/۷	۲۰۱۵
۰/۱۶	۵۶۲	۵۵۹/۳	۲۰۱۶
۰/۷	۶۱۰/۶	۶۲۷/۴	۲۰۱۷
۱/۱۴	۷۲۱/۳	۷۰۶/۴	۲۰۱۸
-۰/۱۹	۷۰۴/۷	۶۹۱/۹	۲۰۱۹
-۰/۳۱	۶۸۳/۸	۶۶۱/۸	۲۰۲۰
۲/۱۲	۸۵۷	۸۴۰/۲۹	۲۰۲۱
۰/۹۹	۹۴۱/۰۵	۹۲۱/۵۴	۲۰۲۲
۵/۶	۵/۸	۵/۴	درصد تغییرات کل
	۸۳۳۴/۸۵	۸۲۹۷/۳۳	رقم کل

همان‌طور که در جدول ۳ نیز مشاهده می‌شود، نتایج حاصل از نرخ رشد حجم تجارت خارجی اتحادیه اروپا با کشورهای مرکزی و شرق اروپا، حاکی از رشد ۵/۸ درصد واردات این اتحادیه از کشورهای مذکور در برابر رشد ۵/۴ درصد واردات این کشورها از اتحادیه اروپاست. برای درک بهتر تغییرات آمار و ارقام مذکور، می‌توان نمودار حاصل از موارد مندرج در جدول ۳ را ترسیم کرد. شکل ۲ به وضوح نشان می‌دهد که حجم واردات و صادرات اتحادیه اروپا با کشورهای موردنظر این مقاله از نرخ رشد متناسب و هماهنگی برخوردار بوده و در حد فاصل ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۳ در مجموع تصاعدی بوده است. ارقام جدول ۳ حاکی از چهار نقطه شکست یا گسست در روابط

تجاری میان این اتحادیه و کشورهای موصوف است که این نقاط به روشنی در این نمودار نیز نشان داده شده‌اند. نکته مهم دیگر رشد ۵/۶ درصد حجم کلی تجارت اتحادیه اروپا با کشورهای این منطقه است.

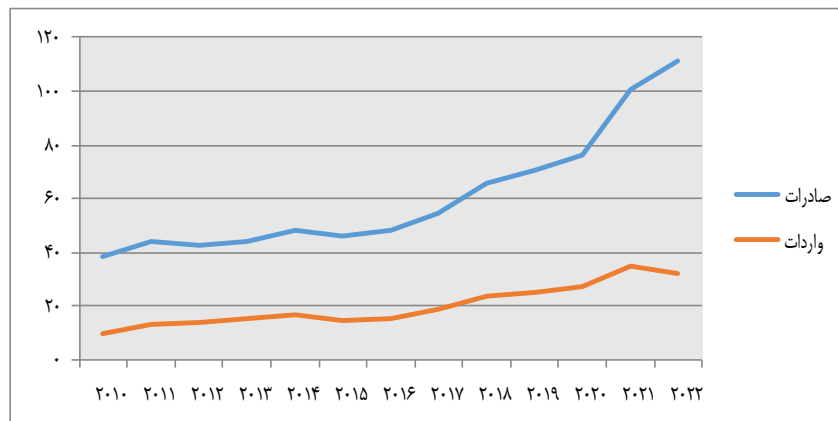
شکل ۲. تغییرات تجاری میان اتحادیه اروپا و کشورهای مرکزی و شرق اروپا از ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۲ (منبع: نگارندگان)

به‌طور مشابه درصد تغییرات آمار و حجم تجارت خارجی کشورهای مرکزی و شرق اروپا با چین محاسبه شده و در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵. حجم کل و درصد رشد تجارت چین و کشورهای مرکزی و شرق، ۲۰۱۰-۲۰۲۲ (منبع: نگارندگان)

	صادرات (میلیارد دلار)	واردات (میلیارد دلار)	نرخ رشد دوره ای (%)
۲۰۱۰	۳۸/۴	۹/۷	-
۲۰۱۱	۴۴/۲	۱۳/۱	۰/۹
۲۰۱۲	۴۲/۴	۱۳/۷	-۰/۱۱
۲۰۱۳	۴۳/۷	۱۴/۹۸	۰/۲۵
۲۰۱۴	۴۷/۹	۱۶/۹	۰/۵۸
۲۰۱۵	۴۵/۹	۱۴/۳	-۰/۴۴
۲۰۱۶	۴۷/۹۵	۱۵/۳	۰/۲۹
۲۰۱۷	۵۴/۳	۱۸/۹	۰/۹۵
۲۰۱۸	۶۵/۶	۲۳/۶	۱/۵
۲۰۱۹	۷۰/۸	۲۴/۸	۰/۶۱
۲۰۲۰	۷۶/۲	۲۷/۵	۰/۷۷
۲۰۲۱	۱۰۰/۸	۳۴/۷	۳/۰۳
۲۰۲۲	۱۱۱	۳۱/۸	۰/۷
درصد تغییرات کل	۹/۲	۸/۵	۹/۰۳
مبلغ کل	۷۸۹/۱۵	۲۵۹/۲۸	

داده‌های به‌دست‌آمده حاکی از این است که میزان واردات چین از کشورهای موصوف دارای رشد ۸/۵ درصد بوده و حجم واردات کشورهای این منطقه از چین نیز ۹/۲ درصد رشد داشته است. همچنین شکل ۲ در سه نقطه زمانی ۲۰۱۲، ۲۰۱۵ و ۲۰۲۲ با شکست یا گسست مواجه شده است، ولیکن روند رو به رشد خود را با نرخ بیشتری به نسبت اتحادیه اروپا در پیش گرفته است. نکته شایان توجه دیگر این است که مجموع حجم کل تجارت چین با کشورهای این حوزه از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۳ با رشد ۹/۰۳ درصد مواجه بوده است که نشان از توسعه روابط اقتصادی کشورهای این منطقه با چین دارد. اگر ارقام به‌دست‌آمده در نموداری به تصویر کشیده شود، حاصل آمارهای جمع‌آوری شده به‌صورت زیر خواهد بود:

شکل ۳. تغییرات تجاری میان چین و کشورهای مرکزی و شرق اروپا از ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۲ (منبع: نگارندگان)

در شکل ۳ نیز به خوبی می‌توان نرخ رشد تجاری مثبت چین و کشورهای منطقه را ملاحظه کرد. شایان ذکر است که نرخ رشد تجاری چین به واسطه ابتکار کمربند و راه به نسبت سایر کشورهای همجوار طرح نیز از روند رو به رشدی برخوردار بوده است. هوسلاگ (۲۰۱۷) بر این باور است که هدف اصلی ابتکار کمربند و راه اتصال بیشتر اقتصادهای کشورهای واقع در مسیر طرح با اقتصاد چین است و این امر می‌تواند سبب کاهش سهم بازار کشورهایی چون ایالات متحده، ژاپن و اتحادیه اروپا شود (Holslag, 2017). بر مبنای آمارهای موجود، بین سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۴، صادرات کشورهای فرانسه، آلمان، ایتالیا و مابقی اتحادیه اروپا به کشورهای پیرامونی ابتکار کمربند و راه به ترتیب ۱۴-، ۲۶-، ۹- و ۱- درصد کاهش یافت که به معنای کاهش سهم بازار آن‌ها در این مناطق نیز است. در میان سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۴، نرخ واردات از شرکت‌های اروپایی برای کشورهایی که در مسیر این ابتکار قرار دارند، سالانه ۲ درصد رشد داشته است، در حالی که این رقم بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۸ سالانه ۱۹ درصد بوده است. این موضوع مؤید این مطلب است که به طور نسبی سهم بازار اروپا از ۳۸ درصد به ۳۰ درصد کاهش یافته، در حالی که سهم بازار چین از ۹ درصد به ۱۶ درصد افزایش یافته است. علی‌رغم این کاهش عمومی بازار، اتحادیه اروپا بیشترین کاهش بازار را در حوزه کالاهای با فناوری پیشرفته داشته است. در این بخش، سهم بازار آن از ۶۲ درصد به ۳۰ درصد کاهش یافته، در حالی که سهم بازار چین از ۱۵ درصد به ۲۶ درصد افزایش یافته است (Holslag, 2017).

بررسی شکل‌های ۲ و ۳ همچنین بیانگر این است که روند رو به رشد توسعه تجارت خارجی چین با کشورهای موصوف از روند پرشتاب‌تری به نسبت اتحادیه اروپا بهره‌مند بوده است.

بنابراین اگرچه حجم تجاری اتحادیه اروپا با کشورهای موصوف از ارزش بسیار بیشتری به نسبت چین برخوردار است، ولیکن نرخ رشد افزون تر چین به نسبت اتحادیه اروپا، حاکی از تمایل بیشتر کشورهای موصوف به توسعه مناسبات اقتصادی خود با چین است.

نکته مهم پایانی این بخش این است که بعد مسافت و هزینه‌های بسیار بیشتر در حمل‌ونقل و ترانزیت کالا میان کشورهای مرکزی و شرق اروپا و چین و همچنین نبود مزایای تجاری موجود در درون اتحادیه اروپا و حوزه یورو، به‌عنوان عوامل تضعیف‌کننده مناسبات تجاری خارج از این اتحادیه نیز نتوانسته است از روند رو به رشد تجارت خارجی کشورهای این منطقه با چین جلوگیری کند. بنابراین شاخص اول در بررسی اثر ابتکار کمربند و راه بر همگرایی اقتصادی اتحادیه اروپا حکایت از تضعیف همگرایی اقتصادی در مبادلات تجاری میان اعضای این اتحادیه دارد.

۲.۲.۳. شاخص ۲، میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی^۱

دومین شاخص مدنظر پژوهشگران در بررسی اثرهای کشور نفوذی چین بر همگرایی اقتصادی اتحادیه اروپا، بررسی و مقایسه حجم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اتحادیه اروپا و چین در کشورهای مرکزی و شرق این اتحادیه است. یکی از سیاست‌های اتحادیه اروپا در کاهش اثرهای منفی ناهمگونی اقتصادی و سیاسی کشورهای متقاضی عضویت در این اتحادیه، اجرای فرایند تثبیت و الحاق^۲ است که این اتحادیه در سال ۱۹۹۹ به‌منظور اجرای اصلاحات سیاسی و اقتصادی کشورهای بالکان غربی راه‌اندازی کرد (Markovic & Wang, 2021).

این اتحادیه همچنین در ۲۰۰۷ ابزار کمک‌های پیش از الحاق^۳ را به‌عنوان سازوکار مالی اولیه برای حمایت از کشورهای بالکان غربی و ترکیه در آماده‌سازی آنها برای پیوستن به این اتحادیه راه‌اندازی کرد. از آن تاریخ تاکنون، این اتحادیه به‌عنوان منبع اصلی کمک‌های فنی و مالی برای انجام اصلاحات مختلف در زمینه‌هایی نظیر پیشبرد دموکراسی، حاکمیت قانون، همکاری منطقه‌ای و بازاریابی اقتصادی در کشورهای متقاضی عضویت شناخته می‌شود. دو ابتکار عمل مذکور در مجموع روند انجام اصلاحات و ترجیحات مدنظر اتحادیه اروپا برای پذیرش و الحاق کشورهای این منطقه به این اتحادیه را تسهیل می‌کند.

بر مبنای آمارهای ارائه‌شده، کمک‌های مالی اتحادیه اروپا به کشورهای بالکان غربی از ۱/۴ میلیارد یورو در دوره ۱۹۹۱-۱۹۹۴ به بیش از ۵ میلیارد یورو در سال‌های ۲۰۰۰-۲۰۰۶ و در نهایت به ۸/۹ میلیارد یورو در دوره ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۷ افزایش یافت. اتحادیه اروپا همچنین چندین

1. Foregin Direct Investment (FDI)
2. Stabilisation and Accession Process (SAP)
3. Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA)

صندوق دیگر مانند صندوق اروپایی برای بالکان^۱ در سال ۲۰۰۸، چارچوب سرمایه‌گذاری بالکان غربی^۲ در ۲۰۰۹ و تسهیلات اتصال اروپا^۳ در ۲۰۱۴ را راه‌اندازی کرد که تمامی آنها در مسیر توسعه دموکراتیک زیرساخت‌های اقتصادی، نهادها و رقابت در بازار در کشورهای این منطقه به کار گرفته شدند (Markovic & Wang, 2021).

در کنار کشورهای متقاضی عضویت در اتحادیه اروپا که از اعتبارات اختصاصی خود بهره می‌برند، سایر کشورهای عضو اتحادیه اروپا نیز می‌توانند از اعتبارات ساختاری و سرمایه‌گذاری اروپا^۴ برای پیشبرد اهداف علمی، آموزشی، سیاسی و اقتصادی خود بهره‌مند شوند. این اعتبارات در قالب‌های متنوعی پرداخت می‌شوند، ولی مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از: اعتبارات توسعه منطقه‌ای اروپا^۵، اعتبارات انجمن تحقیقات کشاورزی برای توسعه اروپا^۶، اعتبارات دریایی و شیلات اروپا^۷، اعتبارات طرح اشتغال جوانان^۸، اعتبارات اجتماعی اروپا^۹ و اعتبارات همبستگی و انسجام اروپا^{۱۰}. بر مبنای آمارهای ارائه‌شده از سوی کمیسیون اروپا، مبلغ کل پرداختی اتحادیه اروپا به کشورهای مذکور در بازه ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ در حدود ۱۶۶ میلیارد یورو بوده که از این میزان تنها مبلغ ۱۰۳ میلیارد یورو یا به عبارتی ۶۲ درصد از مبلغ کل اعتبارات جذب شده است. حال باید به بررسی وضعیت سرمایه‌گذاری چین پرداخت.

به‌طور سنتی چین با توجه به وجود دولت‌های کمونیستی در مناطق مرکزی و شرق اروپا، روابط و مناسبات بهتری با کشورهای این منطقه داشته است. دو کشور صربستان و چین در جریان سفر رسمی رئیس‌جمهور سابق صربستان به چین در اوت ۲۰۰۹ که به اعلام مشارکت راهبردی میان دو کشور نیز منجر شد، در خصوص ارتقای یک نیروگاه حرارتی در کوستولاک^{۱۱} در شرق صربستان توافق کردند. در اکتبر ۲۰۰۹، دو کشور برای ساخت پلی که دو قسمت از شهر بلگراد را به هم متصل می‌کند نیز توافق کردند. شرکت چینی پل و جاده^{۱۲} کار ساخت‌وساز را بین سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴ انجام داد و پل میه‌جلوپوپین^{۱۳} را زودتر از موعد و با هزینه تقریبی ۲۶۰

1. European Fund for the Balkans
2. The Western Balkans Investment Framework
3. EU Integration Facility
4. European Structural and Investment Funds
5. European Regional Development Fund
6. European Forum on Agricultural Research for Development
7. European Maritime and Fisheries Fund
8. Youth Employment Initiative
9. European Social Fund
10. Cohesion Fund
11. Kostolac Coal Power Plant
12. Bridge and Road Corporation
13. Mihajlo Pupin

میلیون دلار تکمیل کرد. شایان ذکر است که صربستان در حال حاضر تنها شریک چین در سطح راهبردی در منطقه بالکان غربی است (Markovic & Wang, 2021).

بر مبنای آمارهای موجود، مجموع وام‌های پرداخت‌شده از سوی چین به کشورهای بالکان غربی تا سال ۲۰۲۱ به حدود ۱۴ میلیارد دلار رسید که از این میان، صربستان به‌تنهایی بیش از ۶۰ درصد آن را دریافت کرده است. اما میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی چین در این منطقه در مقایسه با سرمایه‌گذاری‌های اتحادیه اروپا بسیار ناچیز است. چین در دوره زمانی ۲۰۱۰-۲۰۱۸، تنها ۳ درصد از میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در صربستان را به خود اختصاص داد؛ درحالی‌که سهم اتحادیه اروپا ۷۰ درصد بود. تنها در سال ۲۰۱۷، صربستان ۲/۹ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از اتحادیه اروپا دریافت کرد. شرکت‌های اتحادیه اروپا نیز از سال ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۸ بیش از ۱۱ میلیارد دلار در این مناطق سرمایه‌گذاری کرده و همچنان بزرگ‌ترین سرمایه‌گذار خارجی در منطقه هستند (Markovic & Wang, 2021). با این حال، سهولت در دریافت و صرفه‌جویی زمانی در تصویب قراردادهای سرمایه‌گذاری از جمله ویژگی‌های متمایزکننده تسهیلات و سرمایه‌گذاری‌های چین به نسبت اتحادیه اروپا در حوزه‌های مرکزی و شرق آن است. امری که سبب می‌شود کشورهای متقاضی بدون نیاز به اصلاحات لازم به‌عنوان پیش‌شرط دریافت تسهیلات، نظیر آنچه در اتحادیه اروپا مرسوم است، در کمترین زمان ممکن و در فرایندی دوجانبه بتوانند تسهیلات موردنظر خود را از چین دریافت کنند. این موضوع به‌عنوان یکی از دلایل رشد بیشتر سرمایه‌گذاری‌های چین در مناطق مرکزی و شرق اروپا به نسبت این اتحادیه در نظر گرفته می‌شود.

از سوی دیگر، شش کشور لهستان، جمهوری چک، بلغارستان، مجارستان، رومانی و اسلواکی در مجموع جذب‌کننده ۹۵ درصد از کل سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی چین در اروپای مرکزی هستند. شرکت‌های چینی اغلب برای تملک شرکت‌ها و صنایع ورشکسته و یا کم‌بازده مانند فولاد در صربستان و یا مواد شیمیایی در مجارستان وارد این کشورها شده و با تزریق کارکنان چینی به این شرکت‌ها، در عمل تأثیر بسزایی در ایجاد مشاغل جدید ندارند. شرکت‌های چینی در نوسازی و گسترش نیروگاه‌های هسته‌ای در رومانی و یا در ساخت و توسعه نیروگاه‌های زغال‌سنگ در صربستان و بوسنی و هرزگوین در حال فعالیت است که این موضوع علاوه بر ایجاد ظرفیت‌های جدید، سبب آلودگی‌های منطقه‌ای نیز می‌شود؛ امری که در تضاد با قوانین و استانداردهای زیست‌محیطی اتحادیه اروپا قرار گرفته و می‌تواند اقدامات تنبیهی این اتحادیه را نیز به‌دنبال داشته باشد (Richet, 2019).

به‌منظور ایجاد وحدت رویه در بررسی میزان تغییرات سرمایه‌گذاری خارجی چین و اتحادیه اروپا در کشورهای موضوع این مقاله، از استانداردهای موجود در سازمان توسعه و همکاری

اقتصادی^۱ در تعریف شاخص‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی استفاده شد. بر مبنای تعاریف و استانداردهای موجود در سازمان توسعه و همکاری اقتصادی، سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی را می‌توان بر مبنای جریان سرمایه‌گذاری، سهام سرمایه‌گذاری و درآمد ناشی از سرمایه‌گذاری ارزیابی کرد که در این مقاله، صرفاً از دو مورد اول استفاده شده است. مشابه جدول ۳، حجم جریان و سهام سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی اتحادیه اروپا و چین در کشورهای مرکزی و شرق اروپا به همراه درصد تغییران آن‌ها در بازه‌های ابتدایی و انتهایی مدنظر این مقاله را می‌توان در جدول ۶ ملاحظه کرد. اطلاعات کامل سرمایه‌گذاری‌ها در بخش پیوست ۱ و در جدول ۹ ذکر می‌شود.

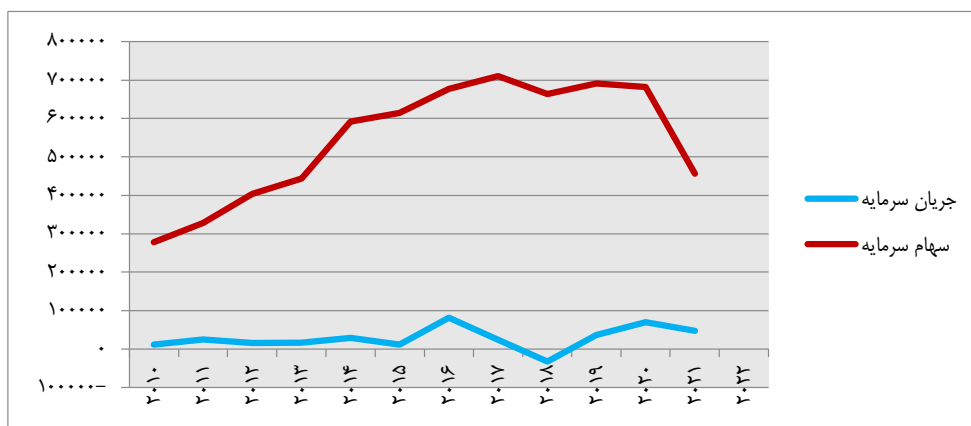
جدول ۶. حجم جریان و سهام سرمایه‌گذاری مستقیم چین و اتحادیه اروپا در کشورهای مرکزی و

شرق اروپا در بازه ۲۰۱۰-۲۰۲۲ (میلیون یورو)

(منبع: نگارندگان با استفاده از داده‌های موجود در یورواستات، ۲۰۲۴) اطلاعات نامشخص (:)

ردیف	کشور	دوره زمانی	اتحادیه اروپا				چین	
			جریان سرمایه	درصد تغییر	سهام سرمایه	درصد تغییر	جریان سرمایه	درصد تغییر
۱	بلغارستان	۲۰۱۰	۱۰۷۳		۳۰۰۱۶		۵	
۲	چک		۴۶۲۰		۸۳۵۸۶		۹	
۳	استونی		۱۰۱۴۲		۱۰۷۸۲		-۲	
۴	یونان		۱۳۶		۲۵۱۴۰۳		۱	
۵	کرواسی		۲۱۲		۲۴۵۹۸		۰	
۶	لتونی		۱۹۰		۵۹۸۸		۰	
۷	لیتوانی		۴۶۶		۷۸۴۳		۰	
۸	مجارستان		:		:		:	
۹	لهستان		:		:		۰	
۱۰	رومانی		۲۱۲۷		۴۶۳۶۱		-۷	
۱۱	اسلوانی		۱۴۴		۹۰۷۲		۰	
۱۲	اسلوواکی		۱۵۱۷		۳۴۵۵۴		۱۲	
۱	بلغارستان	۲۰۲۲	۲۰۷۶		:		۱۶	
۲	چک		۶۵۵۲		:		۱۳۶	
۳	استونی		۸۱۳		:		-۹۰	
۴	یونان		۵۵۳۳		:		۴۵	
۵	کرواسی		۲۰۵۶		:		۳۸	
۶	لتونی		۱۲۱۰		:		-۴	
۷	لیتوانی		۱۴۵۷		:		-۱۶	
۸	مجارستان		۹۷۸۵		:		۴۲۵	
۹	لهستان		۲۴۸۹۶		:		۲۷۴	
۱۰	رومانی		۹۱۵۸		:		-۲۹	
۱۱	اسلوانی		۱۳۰۱		:		۱۳	
۱۲	اسلوواکی		۲۲۶۹		:		۱۰	
۱۳	مونتنگرو		:		:		:	
۱۴	مقدونیه		:		:		-۵	
۱۵	آلبانی		۷۳۶		۵۶۲۳		۲	
۱۶	صربستان		:		:		:	

به علت کامل نبودن آمار سهام سرمایه اتحادیه اروپا در سال ۲۰۲۲^۱، نمودارهای مربوط به حجم سرمایه‌گذاری‌های دو رقیب بدون آمار سال ۲۰۲۲ به صورت زیر ترسیم می‌شود:

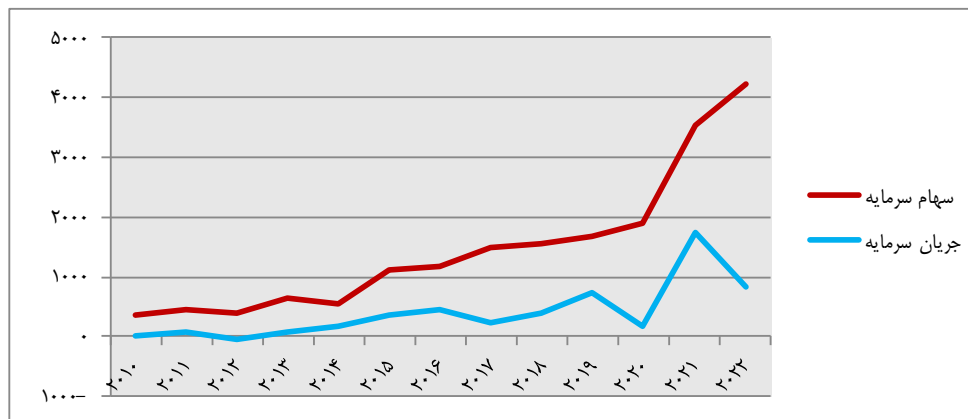

شکل ۴. تغییرات جریان و سهام سرمایه‌گذاری‌های مستقیم اتحادیه اروپا در کشورهای مرکزی و شرق اروپا از سال ۲۰۱۰-۲۰۲۱ (میلیون یورو) (منبع: نگارندگان)

شکل ۴ بیانگر این حقیقت است که جریان سرمایه به‌طور کلی از روند تغییرات یکسانی برخوردار بوده و صرفاً در نقاط زمانی ۲۰۱۲، ۲۰۱۵، ۲۰۱۷، ۲۰۱۸ و ۲۰۲۱ دارای شکست بوده است. ولیکن سهام سرمایه روند رو به رشد خود را تا سال ۲۰۱۷ ادامه داده و از این سال به بعد روندی ناپایداری را تجربه کرده است.

نمودار حاصل از تغییرات سرمایه‌گذاری چین نیز در شکل ۵ ترسیم می‌شود. این نمودار نیز به‌روشنی نشان می‌دهد که میزان سرمایه‌گذاری‌های چین در این کشورها از سال ۲۰۱۲ به بعد روندی افزایشی به خود گرفته است. در این نمودار جریان سرمایه چهار شکست در سال‌های ۲۰۱۲، ۲۰۱۷، ۲۰۲۰ و ۲۰۲۲ وجود دارد که پاندمی کووید-۱۹ و جنگ اوکراین از جمله دلایل شکست این نمودار در سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۲ به‌شمار می‌رود. در خصوص سهام سرمایه‌گذاری نیز می‌توان از رشد چشمگیر آن سخن به میان آورد. این نمودار نیز صرفاً در سال‌های ۲۰۱۲ و ۲۰۱۴ دارای شکست بوده است.

۱. در هیچ‌یک از داده‌های ارائه‌شده از سوی مرکز اطلاعات جامع یورواستات، نشانی از کشور بوسنی و هرزگوین یافت نشد.

شکل ۵. تغییرات جریان و سهم سرمایه‌گذاری‌های مستقیم چین در کشورهای مرکزی و شرق اروپا از سال ۲۰۱۰-۲۰۲۲ (میلیون یورو)
(منبع: نگارندگان)

از نکات شایان توجه دیگر شکل ۵، شیب صعودی بیشتر سرمایه‌گذاری‌های چین به نسبت سرمایه‌گذاری‌های اتحادیه اروپا در این مناطق است - به‌ویژه در جریان سرمایه. بر این مبنای در حد فاصل سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۳، نمودار جریان سرمایه‌گذاری چین در این مناطق از رشد ۱۵/۳ درصد به نسبت جریان سرمایه‌گذاری اتحادیه اروپا با رشد ۱۳/۸ درصد برخوردار بوده است. با توجه به کامل نبودن آمارهای سهم سرمایه‌گذاری اتحادیه اروپا در سال ۲۰۲۲، میانگین تغییرات سهم سرمایه چین و اتحادیه اروپا صرفاً در بازه ۲۰۱۰-۲۰۲۱ محاسبه شده که برای چین ۱۶/۶ درصد و برای اتحادیه اروپا برابر ۷/۶ درصد است. بنابراین در خصوص سهم سرمایه‌گذاری نیز چین توانسته رشد بهتری به نسبت اتحادیه اروپا داشته باشد. نمودارهای مربوطه نیز برتری رشد سرمایه‌گذاری مستقیم چین در کشورهای مرکزی و شرق اروپا را به نسبت سرمایه‌گذاری مستقیم اتحادیه اروپا در این مناطق به نمایش می‌گذارند.

بر مبنای آنچه در بخش چارچوب نظری ذکر شد، قدرت نفوذی به طرق مختلفی نظیر ترتیبات دو یا چندجانبه می‌تواند سبب تقویت و یا تضعیف روندهای نظام تابع شود. بنابراین، با توجه به سیاست‌های اقتصادی جمهوری خلق چین در استفاده از ترتیبات دو و چندجانبه در توسعه روابط اقتصادی خود با کشورهای منطقه مرکزی و شرق اروپا و همچنین به‌واسطه سرمایه‌گذاری‌های کلان تجاری و اقتصادی در کشورهای این حوزه، می‌توان چنین استنباط کرد که تحت تأثیر هم‌افزایی ناشی از ابتکار کمربند و راه با موافقت‌نامه ۱۴+۱ و همچنین سهولت بیشتر و زمان کمتر در دریافت تسهیلات و سرمایه‌گذاری‌های مستقیم چین، کشورهای این

منطقه در مقایسه با اتحادیه اروپا، تمایل بیشتری به دریافت تسهیلات مذکور از کشور چین دارند. بنابراین به نظر می‌رسد که در حوزه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نیز چین توانسته است از وضعیت بهتری به نسبت اتحادیه اروپا برخوردار شود و روند رو به رشد خود را در حوزه‌های مرکزی و شرق این اتحادیه حفظ کند. این رشد بالاتر در حالی صورت می‌گیرد که تسهیلات و کمک‌های فراوانی از سوی اتحادیه اروپا به کشورهای فوق پرداخت می‌شود. با این حال، کشورهای موضوع این مقاله همچنان علاقه‌مند به گسترش مناسبات اقتصادی خارج از اتحادیه اروپا با چین بوده و در همین زمینه قراردادهای دوجانبه سرمایه‌گذاری متعددی را با چین به امضا رسانیده‌اند. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که شاخص دوم در بررسی اثر ابتکار کمربند و راه بر همگرایی اقتصادی اتحادیه اروپا نیز حکایت از تضعیف همگرایی اقتصادی این اتحادیه در حوزه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد.

در پاسخ به تهدیدات اقتصادی مذکور، اتحادیه اروپا یک رویکرد سه‌جانبه برای مقابله با گسترش موافقت‌نامه ۱۴+۱ به سایر کشورها و در گام دوم تشویق کشورهای عضو به خروج از این موافقت‌نامه ارائه کرده است. ابعاد این رویکرد عبارت است از ایجاد محدودیت‌های نهادی در توسعه مناسبات اقتصادی چین و کشورهای منطقه از طریق قوانین مهارکننده، ایجاد فشار اقتصادی بر کشورهای عضو ۱۴+۱ به واسطه وابستگی این کشورها به سرمایه‌گذاری‌های این اتحادیه و همچنین با وعده افزایش میزان سرمایه‌گذاری‌ها در این مناطق و در نهایت با طرد مفهومی امکان توسعه مناسبات اقتصادی و سیاسی کشورهای اروپایی با کشورهایی که از نظام‌های ارزشی، هنجاری، حقوقی و سیاسی متفاوتی برخوردارند (Song & Pavlicevic, 2019). جمیع این اقدامات تا حد زیادی توانسته است از میزان وحدت و اجماع نظری اعضای موافقت‌نامه مذکور در سالیان پس از ۲۰۲۰ بکاهد که یکی از نتایج عینی آن خروج کشورهای حوزه بالتیک به دلیل اولویت و ضرورت حفظ وحدت و یکپارچگی اتحادیه اروپاست.

از سوی دیگر، اتحادیه اروپا مسائلی مانند مهاجرت و تروریسم را به‌عنوان تهدیدات اصلی فراروی اعضای این اتحادیه شناسایی کرده و ریشه‌های هر دو مورد را به‌طور غالب در منطقه خاورمیانه، شمال آفریقا و غرب آسیا جست‌وجو می‌کند. از این رو این اتحادیه با هدف ریشه‌کن‌سازی تهدیدات مذکور، پروژه‌ای به نام تقویت قدرت اتحادیه اروپا در منطقه منا^۱ را آغاز کرده است. هدف اصلی این طرح افزایش نفوذ سیاسی، اقتصادی و امنیتی این اتحادیه در مناطق مذکور است (Rahe Nejat & Taghipour Javi, 2021). این راهبرد چندوجهی اتحادیه اروپا از برخی وجوه سیاسی و اقتصادی در تقابل با طرح کمربند و راه قرار می‌گیرد. زیرا چین نیز با اهدافی مشابه درصدد توسعه نفوذ سیاسی و اقتصادی و تا حدودی نظامی خود در کشورهای

1. MENA: Middle East and North Africa

منطقه موصوف است. از این رو مناطق ذکر شده محل تلاقی، رقابت و احیاناً تقابل اتحادیه اروپا و چین بوده و از این رهگذار می‌توان شاهد بروز مناقشاتی در روابط فی‌مابین این دو بازیگر بود که سرریز آن می‌تواند به ابتکار کمربند و راه در حوزه‌های مرکزی و شرقی این اتحادیه نیز منتقل شود.

۵. تحلیل و نتیجه

در این پژوهش با توجه به نظریه کانتوری و اشیگل، بازه زمانی مقاله از ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۳، حوزه تمرکز پژوهشگران بر منطقه مرکزی و شرق اروپا بوده است. وجه غالب کشورهای مرکزی و شرق اروپا این است که اغلب آنها به‌نوعی پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، در دهه ۹۰ متولد و یا دچار تغییرات نهادی یکباره شده‌اند و روابط آنها با چین به‌واسطه وجود الگوهای کمونیستی مشترک به‌جای‌مانده از دوران اتحاد جماهیر شوروی از قدمت و استحکام بیشتری به نسبت کشورهای دیگر برخوردار است.

در خلال این مقاله و با توجه به شاخص‌های تعریف‌شده، آمارهای تجاری و سرمایه‌گذاری اتحادیه اروپا و چین با کشورهای مذکور در بازه زمانی ۲۰۱۰ - ۲۰۲۲ (تا ۲۰۲۱ برای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی) بررسی شد. نتایج حاصل از بررسی و مقایسه شاخص‌های موصوف حاکی از این است که کشورهای حوزه مرکزی و شرق عضو اتحادیه اروپا بیشترین حجم تجارت خود را با اتحادیه اروپا و کشورهای مجاور خود داشته‌اند که این امر دلیلی بر وجود اقتصادهای مکمل در منطقه و شرایط مساعد برای همگرایی منطقه‌ای است.

یکی از نتایج اجرای ابتکار کمربند و راه و موافقت‌نامه ۱۴+۱، افزایش محسوس حجم مبادلات تجاری میان چین و کشورهای حوزه‌های شرقی و مرکز اروپاست. بر مبنای اطلاعات و آمارهای جدول ۳ و محاسبه نرخ رشد تجارت خارجی چین و اتحادیه اروپا با کشورهای موضوع این مقاله، به اطلاعات و آمار لازم برای ترسیم شکل‌های ۲ و ۳ دست می‌یابیم. اطلاعات آمار این جدول‌ها و شکل‌ها را می‌توان به‌طور خلاصه چنین دسته‌بندی کرد:

- حجم تجارت خارجی اتحادیه اروپا با کشورهای مرکزی و شرق اروپا: شکل ۲ به‌وضوح نشان می‌دهد که حجم واردات و صادرات اتحادیه اروپا با کشورهای موردنظر این مقاله از نرخ رشد متناسب و هماهنگی برخوردار بوده و در مجموع تصاعدی بوده است. ارقام جدول ۴ نیز حاکی از رشد ۵/۸ درصد واردات اتحادیه اروپا از کشورهای مذکور در برابر رشد ۵/۴ درصد واردات این کشورها از این اتحادیه است. جدول ۴ همچنین دارای ۴ نقطه شکست یا گسست در روابط تجاری میان این اتحادیه و کشورهای موصوف است

که این نقاط به روشنی در شکل ۲ نشان داده شده‌اند. نکته مهم دیگر رشد کلی ۵/۶ درصد حجم تجاری اتحادیه اروپا با کشورهای این منطقه است.

- حجم تجارت خارجی چین با کشورهای مرکزی و شرق اروپا: بررسی داده‌های مندرج در جدول ۳ حاکی از این امر است که میزان واردات چین از کشورهای موصوف دارای رشد ۸/۵ درصد بوده و حجم واردات کشورهای این منطقه از چین نیز ۹/۲ درصد رشد داشته است. همچنین بررسی شکل ۳ مؤید این مطلب است که تنها در سه نقطه زمانی ۲۰۱۲، ۲۰۱۵ و ۲۰۲۲ نمودار با شکست یا گسست مواجه شده، ولیکن روند رو به رشد خود را با نرخ رشد بیشتری به نسبت اتحادیه اروپا در پیش گرفته است. نکته قابل توجه دیگر این است که مجموع حجم کل تجارت چین با کشورهای این حوزه از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۲ با رشد ۹/۰۳ درصد مواجه بوده است که این امر نشان از توسعه روابط اقتصادی کشورهای این منطقه با چین دارد. بررسی شکل‌های ۲ و ۳ همچنین بیانگر این است که روند رو به رشد توسعه تجارت خارجی چین با کشورهای موصوف از روند پرشتاب‌تری به نسبت اتحادیه اروپا برخوردار بوده است. بنابراین اگرچه حجم تجاری اتحادیه اروپا با کشورهای موصوف از ارزش بسیار بیشتری به نسبت چین برخوردار است، ولیکن نرخ رشد افزون‌تر چین به نسبت اتحادیه اروپا، حاکی تمایل کشورهای موصوف به توسعه مناسبات اقتصادی خارج از این اتحادیه است.

دومین شاخص مدنظر پژوهشگران در بررسی اثرهای کشور نفوذی چین بر همگرایی اقتصادی اتحادیه اروپا، بررسی و مقایسه حجم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اتحادیه اروپا و چین در کشورهای مرکزی و شرق این اتحادیه است. بر مبنای شکل‌های ۴ و ۵، میزان سرمایه‌گذاری‌های چین در کشورهای موصوف از سال ۲۰۱۲ به بعد روندی افزایشی به خود گرفته است. از نکات شایان توجه دیگر نمودار مذکور، شیب صعودی بیشتر سرمایه‌گذاری‌های چین به نسبت سرمایه‌گذاری‌های اتحادیه اروپا در این مناطق است، به‌خصوص در جریان سرمایه. بر این مبنای نمودار جریان سرمایه‌گذاری چین در این مناطق از رشد ۱۵/۳ درصد به نسبت جریان سرمایه‌گذاری اتحادیه اروپا با رشد ۱۳/۸ درصد برخوردار بوده است. در خصوص سهام سرمایه‌گذاری چین نیز رشد ۱۶/۶ درصد به نسبت رشد ۷/۶ درصد اتحادیه اروپا نشان از برتری چین در این عرصه دارد. بنابراین به نظر می‌رسد که در حوزه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نیز چین توانسته است از وضعیت بهتری به نسبت اتحادیه اروپا برخوردار شود و روند رو به رشد خود را در حوزه‌های مرکزی و شرق این اتحادیه حفظ کند.

با توجه به جمیع موارد مشروح، به نظر می‌رسد ابتکار کمربند و راه با انبوهی از طرح‌های و سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی سبب رشد و توسعه مناسبات اقتصادی بیشتر کشورهای مرکزی و

شرق اتحادیه اروپا با چین شده و این روند رو به رشد به طور محسوسی در شکل‌های مربوطه منعکس شده است. این توسعه مناسبات اقتصادی به این معناست که اقتصادهای مرکز و شرق اروپا با نرخ رشد بیشتری به سمت اقتصاد چین متمایل شده‌اند که این امر سبب رشد و یکپارچگی اقتصادی هرچه بیشتر آنها با چین خواهد شد. هرچند که به نظر می‌رسد ابتکار کمربند و راه تحت تأثیر پاندمی کووید-۱۹، جنگ اوکراین و برخی اختلافات سیاسی چین با کشورهای منطقه از سال ۲۰۲۰ به بعد با روندی نزولی مواجه شده است، با وجود این، آمار و ارقام مندرج در این تحقیق حاکی از این حقیقت است که این ابتکار عمل همچنان قدرت و پتانسیل کافی برای رشد و توسعه روابط اقتصادی چین و کشورهای مرکزی و شرق اتحادیه اروپا را در اختیار دارد. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که ابتکار کمربند و راه دست‌کم در دو حوزه تجارت خارجی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی سبب تضعیف همگرایی اقتصادی اتحادیه اروپا شده است.

۶. توصیه برای پژوهش‌های آتی

با توجه به بازه زمانی این پژوهش، پژوهشگران می‌توانند به بررسی تداوم اثرهای اقتصادی ابتکار کمربند و راه بر همگرایی اقتصادی اتحادیه اروپا از سال ۲۰۲۳ به بعد بپردازند. بدیهی است با توجه مسائلی مانند جنگ اوکراین، تنش‌های سیاسی میان کشورهای حوزه بالتیک و چین، روی کار آمدن ترامپ و شروع جنگ تعرفه‌ای علیه اتحادیه اروپا از ۲۰۲۵ و در نهایت قدرت گرفتن گروه‌های سیاسی مخالف چین در کشورهای نظیر لهستان، انجام چنین پژوهشی می‌تواند ابعاد مختلف ابتکار کمربند و راه را در بازه‌های زمانی متفاوت آشکار سازد.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که تعارض منافع وجود ندارد؛ و تمام مسائل اخلاق در پژوهش را که شامل پرهیز از سرقت ادبی، انتشار و یا ارسال بیش از یک بار مقاله، تکرار پژوهش دیگران، داده‌سازی یا جعل داده‌ها، منبع‌سازی و جعل منابع، رضایت ناآگاهانه سوژه یا پژوهش شونده، سوءرفتار و غیره می‌شوند، به‌طور کامل رعایت کرده‌اند.

سپاسگزاری

نویسندگان لازم می‌دانند از دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران و پردیس بین‌المللی کیش دانشگاه تهران به‌واسطه حمایت‌های صورت‌گرفته در راستای انجام پژوهش حاضر کمال تشکر و قدردانی را داشته باشند.

References

- Akhavan Kazemi, B. (2008). Convergence theories and the doctrine of Mahdism. *Mashreq Mau'ud*, 2(6), 45-76. **[In Persian]**
- Alishahi, A; Forouzan, Y; Masoudnia, H; Majidi Nejad, S.A. (2020). Scenarios of Iraqi Kurdistan Independence and Iran's National Security. *Iranian Journal of International Politics*, 8(2), 191-214.
- Cantori, L.J; Spiegel, S.L. (1969). International Regions: A Comparative Approach to Five Subordinate Systems. *International Studies Quarterly*, 13(4), 361-380. <https://doi.org/10.2307/3013600>
- Cantori, L.J; Spiegel, S.L. (1970). The International Relations of Regions. *Polity*, 2(4), 397-425. <https://doi.org/10.2307/3233994>
- Cherhat, T. (2021). China's Economic Diplomacy in Europe: The 17+1 Initiative and Implications for NATO's Eastern Flank Security. *Strategic Impact*, 79(2), 7-22. <https://doi.org/10.53477/1841-5784-21-01> Doi:810.22067/irlip.2021.21036.0. **[In Persian]**
- Dunn, W.N. (2004). *Public Policy Analysis: An Introduction (3rd Edition)*. London: Taylor & Francis.
- Euro Commission1. (2024). Cohesion Open Data Platform. Accessed on 22/05/2024 from: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/2007-2013-Finances/SF-2007-2013-Funds-Absorption-Rate/kk86-ceun/data>
- Eurostat. (2023). Country Facts. Accessed on 14/05/2024 from: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/countryfacts/>
- Eurostat. (2024). EU direct investment flows, by country and economic activity (NACE Rev. 2). Accessed on 27/05/2024 from: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/external?lang=en&display=list&sort=category>
- Grabowski, M. (2019). Regionalism: Cooperation and Conflict. In A. Mania, M. Grabowski, & T. Pugaciewicz (Eds.), *Global Politics in the 21st Century: Between Regional Cooperation and Conflict* (pp. 14-25). Peter Lang Verlag. <https://doi.org/10.3726/b15385>
- Holslag, J. (2017). How China's New Silk Road Threatens European Trade. *The International Spectator*, 52(1), 46-60. <https://doi.org/10.1080/03932729.2017.1261517>
- IMF. (2022). World Economic Outlook. Accessed on 15/03/2024 from: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD
- Konya, I. (2023). Catching up or getting stuck: convergence in Eastern European economies. *Eurasian Econ Rev*, 13, 237-258. <https://doi.org/10.1007/s40822-023-00230-2>

- Leiden Asia Centre. (2021). New Map of the Belt and Road Initiative. Accessed on 13/03/2024 from: <https://leidenasiacentre.nl/english-new-map-of-the-belt-and-road-initiative/>
- Markovic Khaze, N; Wang, X. (2021). Is China's rising influence in the Western Balkans a threat to European integration? *Journal of Contemporary European Studies*, 29(2), 234–250. <https://doi.org/10.1080/14782804.2020.1823340>
- OECD. (2024). FDI flows (indicator). Accessed on 31/05/2024 from: doi: 10.1787/99f6e393-en
- Olinga-Shannon, S; Barbesgaard, M; Vervest, P. (2019). The Belt and Road Initiative (BRI): An AEPF Framing Paper. Accessed on 26/03/2024 from: https://www.tni.org/files/publication-downloads/bri_framing_web_en.Pdf
- Ping, H; Zoukui, L. (2018). Development and Trend. In H. Ping and L. Zoukoi (Eds.), *16+1 Cooperation and Chinese Investments in CEEC* (pp. 3-16). China Social Sciences Press. Accessed on 15/03/2024 from: <https://sha.static.vipsite.cn/media/thinktanken/attachments/de46a371ce64935e098160f8f8c057d9.pdf>
- Rahe Nejat, M; Taghipour Javi, T. (2021). The effect of the competition between China and the European Union in West Asia on the national security of the Islamic Republic of Iran. *Strategic Policy Research*, 10(38), 142-174. DOI: 10.22054/qps.2021.53825.2598. **[In Persian]**
- Reibod, A. (2023). Growth rate formula in Excel. Accessed on 07/06/2024, from: <https://blog.faradars.org/growth-rate-formula-in-excel/> **[In Persian]**
- Richet, X. (2019). The Chinese presence on the periphery of Europe. The “17 + 1 Format”, The Trojan horse of China? *Global Economic Observer*, 7(1), 152–167.
- Shafiee, N. (2022). Chinese diplomacy is a debt trap and a hegemonic position. *Iranian Journal of International Politics*, 11 (1), 245-219. Doi: 1022067/irlip.2022.21450.0. **[In Persian]**
- Soleimanpour, H; Soleimani Dorchagh, M. (2016). Economic convergence in Central Eurasia in accordance with Canturi and Spiegel's model. *Central Asia and Caucasus Studies*, ۲۲(۹۳), ۹۸-۶۹. <https://sid.ir/paper/۵۲۱۴۶۴/fa>. **[In Persian]**
- Song, L; Pavlicevic, D. (2019). China's Multilayered Multilateralism: A Case Study of China and Central and Eastern Europe Cooperation Framework. *Chinese Political Science Review*, (4), 277-302. Doi: 10.1007/s41111-019-00127-z.
- The Observatory of Economic Complexity (OEC). (2024). Latest Trends. Accessed on 17/05/2024 from: [https://oec.world/en/profile/international_organization/european-union? Year Selector3 =2010 &](https://oec.world/en/profile/international_organization/european-union?Year_Selector3=2010&)

historical DataFlowSelector=flow1&tradeScaleSelector1=tradeScale0&year Selector 5=2020#internal-trade

World Bank. (2024). China's trade with countries. Accessed on 16/05/2024 from <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/LTST/TradeFlow/EXPIMP/Partner/by-country>

World Trade Organization. (2024). Trade Profiles. Geneva: WTO Publications. Accessed on 15/05/2024 from https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/trade_profiles_e.htm

COPYRIGHTS

©2023 by the University of Tehran. Published by the University of Tehran Press. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

